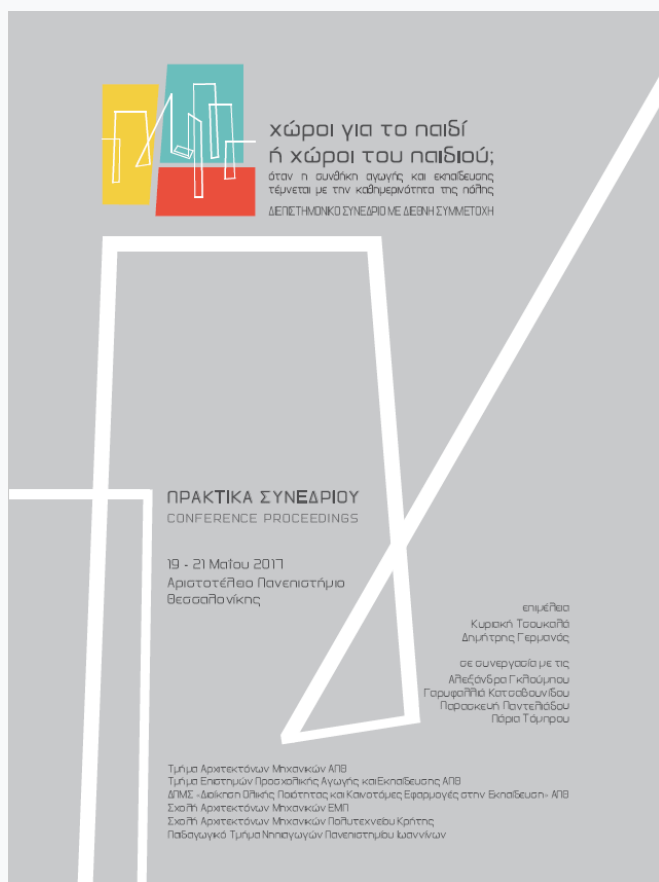

Χώροι για το Παιδί ή Χώροι του Παιδιού;

Τόμ. 1 (2018)

Πρακτικά Συνεδρίου 'Χώροι για το Παιδί ή Χώροι του Παιδιού; Όταν η συνθήκη αγωγής και εκπαίδευσης τέμνεται με την καθημερινότητα της πόλης'

Εισαγωγή

Κυριακή Τσουκαλά (Kyriaki Tsoukala)

doi: [10.12681/χπ.1393](https://doi.org/10.12681/χπ.1393)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη σύγχρονη συνθήκη των έντονων και ταχύτατων αλλαγών που επιφέρει η παγκοσμιοποίηση με τις δημογραφικές μετακινήσεις, τις πολυπολιτισμικές και πολυπολικές κοινωνίες, με την ηλεκτρονική τεχνολογία που διαρρηγνύει γεωγραφικούς-χρονικούς και υλικούς φραγμούς, αλλά και με τις μετατοπίσεις στον κόσμο των επιστημών, το εκπαιδευτικό ζήτημα συνιστά πεδίο επαναδιαπραγματεύσεων, αναστοχασμού, επαναπροσδιορισμού και αλλαγών. Η διαδικασία μάθησης και οι χώροι με τους οποίους δια-πλέκεται, εντός και δια-μέσου των οποίων εκτυλίσσεται, συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον, την ανησυχία και την αγωνία επιστημονικά ετερογενών ατόμων και ομάδων καθώς και των ίδιων των πολιτών στις διαφορετικές κοινωνικο-πολιτικές και πολιτισμικές προελεύσεις τους.

Στο πεδίο της παιδαγωγικής επιστήμης, η παιδοκεντρική αντίληψη για τον τρόπο ζωής και αγωγής του παιδιού που αντιπαρατέθηκε στην παραδοσιακή δασκαλοκεντρική εκπαίδευση ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, μετασχηματίζεται τις τελευταίες δεκαετίες σε μία διαδικασία περισσότερο σύνθετη ως προς το άνοιγμά της στην αλλόττητα. Μετακινούμενη προς μία ισόρροπη αλλά και πολυδύναμη, πολυσήμαντη και ποικιλότητα διαλογική, βιωματική και πραξιακή σχέση με το σύνολο περιβάλλον του παιδιού, καλεί την αρχιτεκτονική να δώσει νέες απαντήσεις για τους χώρους συναντήσεων, ανταλλαγών, συνδιαλλαγών και δραστηριοτήτων των παιδιών. Αυτή η προσέγγιση προσφέρει νέες δυνατότητες στο επιτακτικό κάλεσμα των καιρών μας για επανεξέταση και αναστοχαστική μελέτη των συνθηκών εκπαίδευσης και αγωγής του παιδιού που συμβάλλουν στη συγκρότηση ενεργών πολιτών με κριτική σκέψη, ομαδική δράση, κοινωνική ευαισθησία και έμφαση στο συλλογικό συμφέρον. Ποιές ποιότητες χώρου συμβάλλουν στην εκπλήρωση αυτών των επιδιώξεων-στόχων, στη δημιουργία ενός δυναμικού κοινωνικο-χωρικού πλαισίου μάθησης και αγωγής του παιδιού; Αυτοί οι χώροι αφορούν σε αυστηρά οριοθετημένες και απομονωμένες εδαφικές εκτάσεις μέσα στον αστικό ιστό (σχολικά κτίρια) ή σε δίκτυα χώρων που εμπλέκουν το παιδί στην καθημερινότητα της πόλης;

Το ερώτημα αυτό για την τομή εκπαίδευσης και αστικής καθημερινότητας τέθηκε όπως γνωρίζουμε εδώ και σχεδόν έναν αιώνα προκαλώντας ποικίλους προβληματισμούς και ενδιαφέρουσες προτάσεις για την χωρική δικτύωση σχολείου και πόλης. Από τις πιο ήπιες ‘απαντήσεις’ των μαθητικών εξορμήσεων στην πόλη μέχρι τις πλέον ριζοσπαστικές προτάσεις για διασπορά των χώρων μάθησης μέσα στο αστικό περιβάλλον, αναδείχθηκε ο σημαντικός ρόλος των αστικών δρώμενων και των υλικο-χωρικών πεδίων τους στις διαδικασίες εκπαίδευσης και αγωγής του παιδιού. Η πόλη ως ένα δυναμικό και πλούσιο πεδίο με το διαστρωματωμένο αποτύπωμα της ιστορίας, τις πολλαπλές και διαρκώς μετασχηματιζόμενες κοινωνικές και περιβαλλοντικές εγγραφές, τις προβολές των οικονομικών επιλογών και εξελίξεων αλλά και των διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων, συνυφασμένη (η πόλη) με τους κατοίκους της, αναπόσπαστο κομμάτι της ύπαρξής τους, δομικό στοιχείο της ‘ταυτότητάς’ τους, αποτελεί οργανικό ‘υλικό’ των διαδικασιών εκπαίδευσης και αγωγής των παιδιών. Η αποξένωση του παιδιού από το καθημερινό ζωντανό αστικό τοπίο, η απομόνωσή του μέσα στα σκληρά όρια του σχολικού κτιρίου, δημιουργεί ένα επικίνδυνο έλλειμμα στη νοητική-κοινωνική-και-συναισθηματική ανάπτυξή του συμμετέχοντας στο φαινόμενο της

αλλοτριώσής του από την παιδική ηλικία. Η κοινωνικο-χωρική δόμηση του ανθρώπου, σύμφωνα με σύγχρονα κοινωνιολογικά, ψυχολογικά, ψυχαναλυτικά, ανθρωπολογικά αλλά και νευροφυσιολογικά επιστημονικά ρεύματα, προσανατολίζει την εκπαίδευση σε ανοικτές, ευέλικτες, ρευστές και διαπλεκόμενες με το αστικό (και ευρύτερο) περιβάλλον δικτυώσεις.

Αλλά και πέρα από αυτήν την διαπλοκή σχολείου-πόλης στο πλαίσιο των θεσμοθετημένων διαδικασιών μάθησης, η πόλη συνιστά πεδίο εκδίπλωσης και άλλων πτυχών της ζωής του παιδιού και ιδιαίτερα εκείνων που συνδέονται με τη δραστηριότητα του παιχνιδιού. Στην έννοια του παιχνιδιού συμπεκνώνονται οι έννοιες της φαντασίας, της ελευθερίας, της μεταστροφής των νοημάτων, της προσαρμογής αλλά και της εκτροπής. Η φαντασία καθιστά το παιδί ικανό να μεταστρέφει τα σημαίνοντα 'υπερβαίνοντας' τους περιορισμούς που θέτουν οι εξωτερικές αντικειμενικές συνθήκες. Και με αυτόν τον τρόπο, μέσω της ψευδαισθησιακής υπέρβασης των απαγορεύσεων, να 'ικανοποιεί' τις βαθύτερες ανάγκες και επιθυμίες του. Δεν πρέπει ωστόσο να ξεχνάμε ότι στην περίπτωση του παιδιού η φαντασία παίζει διπλό ρόλο: ανακουφίζει από το βάρος και τις δεσμεύσεις της συμβολικής τάξης και ταυτόχρονα ανοίγει κανάλια στο παιδί να την αποδεχθεί και να καταστήσει τη συνύπαρξή του με τον άλλον ευσταθή (διατήρηση της συμβολικής συνοχής του Υποκειμένου). Ως κύριο μέσο επικοινωνίας του παιδιού με το περιβάλλον ζωής του, το παιχνίδι, εκτυλίσσεται στον σύνολο ανοικτό δημόσιο χώρο της πόλης αναζητώντας 'αφορμές' για έκφραση, 'αστικά επεισόδια' υποδοχής των απρόβλεπτων εκφάνσεών του, κατάλληλα κοινωνικο-χωρικά πεδία για την εκδίπλωση των απρόσμενων πτυχών του. Πώς εγγράφεται το παιχνίδι στον σύγχρονο αστικό χώρο; Με ποιούς τρόπους συμμετέχει στη νοητική-κοινωνική-και-συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού; Πώς το παιχνίδι εμπλουτίζει την αστική χωρική εμπειρία του παιδιού ενσωματώνοντάς το στο χωρικο-πολιτισμικό γίγνεσθαι της πόλης;

Σε αυτούς τους προβληματισμούς και τα ερωτήματα επιχείρησε να απαντήσει το συνέδριο (με διεθνή συμμετοχή) που διοργανώσαμε από τις 19 έως τις 21 Μαΐου 2017 στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης με πρωτοβουλία των Τμημάτων Αρχιτεκτόνων Μηχανικών της Πολυτεχνικής Σχολής, Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης και του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διοίκηση Ολικής Ποιότητας και Καινοτόμες Εφαρμογές στην Εκπαίδευση» του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με τις Σχολές Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του ΕΜΠ και του Πολυτεχνείου Κρήτης και το Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Επιδίωξή μας η ώσμωση των πεδίων της παιδαγωγικής και του σχεδιασμού αλλά και η μετασχηματιστική ταλάντωση θεωρίας και πράξης, θεωρητικών αναζητήσεων και πρακτικών εφαρμογών. Στόχος μας η συμβολή στη διερεύνηση της σύγχρονης μεταβαλλόμενης συνθήκης στο πεδίο των χώρων μάθησης και αγωγής του παιδιού καθώς και σε μία νέα πολυφωνική θεώρηση της σχέσης του παιδιού με την πόλη. Στο Συνέδριο συμμετείχαν συνολικά 224 σύνεδροι.

Παιδαγωγοί, κοινωνιολόγοι, ανθρωπολόγοι, ψυχολόγοι, εικαστικοί και αρχιτέκτονες παρουσίασαν την έρευνά τους αναδεικνύοντας σημαντικές πτυχές της σχέσης μάθησης και χώρου καθώς και το ρόλο της χωρικής εμπειρίας στη δόμηση των γνωστικών και κοινωνικο-συναισθηματικών λειτουργιών του παιδιού. Μεταβαλλόμενα χωρικά τοπία, πλούσια σε ερεθίσματα, ευέλικτα, με έντονο επικοινωνιακό χαρακτήρα, υλικά περιβάλλοντα που ενθαρρύνουν τον διάλογο και την κοινωνική επαφή και συνδιαλλαγή.

Οι εννέα κεντρικοί ομιλητές, έλληνες και ξένοι επιστήμονες με διεθνή αναγνώριση του ερευνητικού-θεωρητικού και υλοποιημένου-εφαρμοσμένου έργου τους, έθεσαν το πλαίσιο του προβληματισμού και άνοιξαν τη συζήτηση για τα μεγάλα θέματα των αλλαγών στο παιδαγωγικο-χωρικό τοπίο της εκπαίδευσης και αγωγής του παιδιού. Η **Suzanne Hofmann**, καθηγήτρια στα πανεπιστήμια του Βερολίνου και του Sheffield, από τους ιδρυτές της ομάδας Baupiloten, παρουσίασε τον τρόπο δουλειάς της ομάδας, τα μεθοδολογικά εργαλεία σχεδιασμού που δίνουν προτεραιότητα στις συμμετοχικές διαδικασίες και στην εμπλοκή της φαντασίας των παιδιών (συνυφασμένης με τις ανάγκες και επιθυμίες τους) δημιουργώντας σχολικά περιβάλλοντα που συγκινούν, διεγείρουν και έλκουν τα παιδιά. Όλα αυτά συμπυκνώνονται στον τίτλο της παρουσίασής της “Form follows kids’ fiction”. Στην ομιλία της τόνισε ότι για τους αρχιτέκτονες, η γνώση της εμπειρίας του χώρου από τα παιδιά, αποτελεί προϋπόθεση για την ποιότητα του αρχιτεκτονικού έργου, κι αυτό επιτυγχάνεται μέσα από τις συμμετοχικές διαδικασίες του σχεδιασμού. Η **Marialuisa Borja Lopez**, εκπρόσωπος της ομάδας Al Borde Arquitectos στο συνέδριό μας, από το Εκουαδόρ, μέσα από την παρουσίαση του έργου της ομάδας όχι ως τελικού προϊόντος αλλά ως διαδικασίας παραγωγής χώρου όπου εμπλέκονται οι ίδιοι οι χρήστες, ανέδειξε την αξία και το νόημα της συμμετοχής όλων των ενδιαφερομένων ομάδων στον σχεδιασμό και την κατασκευή. Στην ομιλία της με τίτλο “Architecture against all odds” αναφέρθηκε στην αμφισβήτηση του ίδιου του επαγγέλματος του αρχιτέκτονα θεωρώντας την αρχιτεκτονική ως την υλικο-χωρική έκφραση του τρόπου ζωής των ανθρώπων, ως μία από τις πράξεις δημιουργίας της συνθήκης ζωής του συλλογικού και ατομικού είναι, της ύπαρξής μας-μέσα-στον-κόσμο. Το σχολικό κτίριο που παρουσίασε, έργο της ομάδας AL BORDE, εντάσσεται σε αυτήν την προσέγγιση που εμπλέκει όλες τις κοινωνικές ομάδες στον σχεδιασμό και την κατασκευή λαμβάνοντας υπόψη τον τόπο, τον πολιτισμό, το έδαφος, το κλίμα, την οικονομία. Η **Δήμητρα Κατσώτα** αναπληρώτρια καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Πατρών, και ο **Stephan Buerger**, αρχιτέκτονας, παρουσίασαν το γνωστό έργο τους που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος «PIX ΑΘΗΝΑ». Η μελέτη τους διατυπώνει μια στρατηγική επανασχεδιασμού και ανακατασκευής έξι χώρων στον αστικό ιστό της Αθήνας με στόχο την καλλιέργεια της κοινωνικής συνύπαρξης και των σωματικών δεξιοτήτων, της παρατήρησης και εξερεύνησης. Οι μελετητές προτείνουν τη διασύνδεση αυτών των χώρων και τη δημιουργία ενός δικτύου παιχνιδιού, ανοικτού σε όλους αναβαθμίζοντας με αυτόν τον τρόπο λειτουργικά, αισθητικά, παιδαγωγικά, κοινωνικά και πολιτικά τον δημόσιο χώρο της πόλης. Ο ίδιος ο τίτλος της παρουσίασής τους “Grounds of Play” είναι ενδεικτικός της πρόθεσής τους για πολλαπλές και συνεχείς εγγραφές του παιχνιδιού στην πόλη. Ο **Τάσος Μπίρης**, ομότιμος καθηγητής του ΕΜΠ, παρουσίασε «Το παράδειγμα του Βρεφονηπιακού Σταθμού του Δήμου Μαρκόπουλου: Το κτίριο ως καθημερινή διδακτική εμπειρία αρχιτεκτονικής για τους μικρούς χρήστες του». Με την αρχιτεκτονική του επιχειρεί να τροφοδοτήσει και να ενεργοποιήσει μέσω αρχετύπων τη φαντασία των παιδιών, έτσι ώστε να πλέξουν ελεύθερα το δικό τους ατομικό και συλλογικό «αρχιτεκτονικό παραμύθι» και ταυτόχρονα να διδαχθούν από την ίδια την συνθετική δομή του κτιρίου. Η **Μάρω Καρδαμίτση-Αδάμη**, ομότιμη καθηγήτρια του ΕΜΠ, στην παρουσίασή της «Το παιδί ‘δοχείο ζωής’. Μήπως η επίγνωση του παρελθόντος είναι η μεγαλύτερη καινοτομία του μέλλοντος;» εστίασε στο ζήτημα της συμβολής του παρελθόντος στην οικοδόμηση του παρόντος και των προοπτικών εξέλιξής του, σε αυτό το νήμα του χρόνου που υφαίνει το παλιό με το νέο προσφέροντας ένα στέρεο υπόβαθρο στις νοητικές και πρακτικές διαδρομές και

αναζητήσεις του σύγχρονου ανθρώπου-επιστήμονα-πολίτη, στην περίπτωση μας του αρχιτέκτονα και του παιδαγωγού του 21^{ου} αιώνα που ενδιαφέρεται και ενεργεί με στόχο την βέλτιστη δυνατή χωρο-παιδαγωγική συνθήκη για τη μάθηση και την αγωγή. Στην ομιλία της με θέμα «Ο χώρος ως τρίτος παιδαγωγός» η **Δόμνα-Μίκα Κακανά**, καθηγήτρια στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, αναφέρθηκε στο ρόλο του χώρου στις διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης υποστηρίζοντας τη δυναμική επίδρασή του σε αυτές. Σύμφωνα με την ίδια «ο σχολικός χώρος προσφέρει μηνύματα και ταυτόχρονα δημιουργεί προϋποθέσεις για να αναπτυχθούν δράσεις που ενθαρρύνουν τη συλλογικότητα, τις αλληλεπιδράσεις, τη βιωματική μάθηση, την ενεργητικότητα και την ανάληψη πρωτοβουλιών». Η παρουσίασή της επικεντρώθηκε στο σύγχρονο ελληνικό νηπιαγωγείο και συγκεκριμένα στο κατά πόσο ο χώρος του φέρει τις ποιότητες εκείνες που τον μετατρέπουν σε «τρίτο παιδαγωγό», δηλαδή σε ένα υλικό πεδίο μάθησης συμβάλλοντας στη σημερινή επιδιωκόμενη συνθήκη της πραξιακής, βιωματικής, συνεργατικής παιδαγωγικής. Ο **Δημήτρης Γερμανός**, καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στην ομιλία του με θέμα «Δημιουργώντας τον χώρο του παιδιού στο σχολείο: Η προσέγγιση από την πλευρά του χρήστη και ο παιδαγωγικός σχεδιασμός του χώρου» αναφέρθηκε στο ελληνικό σχολικό κτίριο και υποστήριξε ότι το πρόβλημα βρίσκεται στην ‘κυριαρχία μονολειτουργικών χαρακτηριστικών του χώρου’, στον στατικό και αμετάβλητο χαρακτήρα του, στα φτωχά ερεθίσματα που προσφέρει στο παιδί. Για την αποϊδρυματοποίηση του χώρου, προτείνει τη μέθοδο του Παιδαγωγικού Σχεδιασμού του Χώρου, η οποία χρησιμοποιεί κριτήρια οργάνωσης και χρήσης του σχολικού χώρου που στηρίζονται στον συσχετισμό των χαρακτηριστικών του παιδιού με εκείνα της συνεργατικής διδασκαλίας και μάθησης. Αυτή η σχεδιαστική προσέγγιση από την πλευρά του χρήστη (User approach- the “U” approach) παίρνει υπόψη της τόσο τις γνωστικές και ψυχοκοινωνικές απαιτήσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας, όσο και τα χαρακτηριστικά της ηλικίας και τα κέντρα ενδιαφέροντος του μαθητή. Τα στοιχεία αυτά ενσωματώνονται στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό δίνοντας έμφαση στην ευελιξία, την μεταβλητότητα και την αισθητική του χώρου. Η **Κυριακή Τσουκαλά**, καθηγήτρια στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, στην παρουσίασή της με τίτλο «Διαλογικότητα, εκπαίδευση, χώρος: Συμμετοχικές πρακτικές, σχεδιαστικές εκτροπές και μετασχηματιστική μάθηση» πρότεινε ως εργαλείο αναστοχασμού πάνω σε ζητήματα παιδαγωγικής ποιότητας του σχολικού χώρου τη διαλογικότητα, την πολυφωνία, την ετερογλωσσία. Μέσα από την παρουσίαση αναδείχθηκε ο ρόλος του αστικού χώρου στις διαδικασίες εκπαίδευσης του παιδιού, η τομή σχολείου και πόλης με τη δημιουργία ενός δικτύου εκκρεμών διαδρομών ανάμεσα στο έσω και το έξω, με τοπικές του ανάμεσα, με ορατούς αστικούς υποδοχείς-εργαστήρια-έκδοχα-κυψέλες, με την ενδεχομενική διάνοιξη των ορίων τους και την ανάδυση μιας νέας μετασχηματιστικής μάθησης μέσα στη συνθήκη της σχεσιακής διαλογικής οντολογίας. Αυτή η πρόταση διαρρηγνύει τα αυθαίρετα τοποθετημένα όρια του σχολικού περιβάλλοντος, τα διαπερνά, τα μετατρέπει σε σύνορα-περάσματα, σε σημεία επέκτασης, όπου η περατότητα δεν αναδιπλώνεται ως άρνηση, ως εσωτερικό εμπόδιο και απόλυτη αρχή-αξία, αλλά ως όριο-αρχή αμφίσημη και ανοιχτή. Τέλος, η **Τζούλη Βελισσαράτου**, υπεύθυνη του Προγράμματος Αξιολόγησης Χώρων Εκπαίδευσης (Learning Environments Evaluation Programme – LEEP) του ΟΟΣΑ παρουσίασε αναλυτικά τα εργαλεία που δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο του Προγράμματος για την ενημέρωση όλων των εμπλεκόμενων φορέων στον σχεδιασμό εκπαιδευτικών κτιρίων, σχετικά με τις επιδράσεις του χώρου και γενικότερα των εκπαιδευτικών υποδομών στην παιδαγωγική διαδικασία και τις επιδόσεις των

μαθητών.

Στο πλαίσιο του Συνεδρίου έγιναν δεκτές 116 εργασίες (99 ανακοινώσεις και 16 posters) οι οποίες ομαδοποιήθηκαν στις παρακάτω τέσσερις ενότητες με βάση την εξειδίκευση του θεματός τους:

1. Μετασχηματισμοί των σχολικών χώρων και εκπαιδευτική αλλαγή

Οι εργασίες σε αυτήν την ενότητα διερευνούν ζητήματα των παιδαγωγικών ιδεών και πρακτικών και τον τρόπο με τον οποίο η αρχιτεκτονική συνδιαλέγεται με αυτές δημιουργώντας εκείνες τις ποιότητες χώρου που ανταποκρίνονται στην εκπαιδευτική συνθήκη ενώ ταυτόχρονα καθιστούν το χωρικό περιβάλλον αντικείμενο της μάθησης. Οι εργασίες αναφέρονται σε διαφορετικές κλίμακες χώρου, από το συνολικό σχολικό περιβάλλον (κτίριο και αύλειος χώρος) έως μικρο-περιβάλλοντα εμπειριών μάθησης και παιχνιδιού όπως η αυλή, η σχολική βιβλιοθήκη και άλλες περιοχές κίνησης και δράσης του παιδιού.

2. Η πολυτροπική τομή χώρων εκπαίδευσης και πόλης

Σε αυτήν την ενότητα αντικείμενο έρευνας και αναστοχασμού των εργασιών αποτελεί η διαλογική σχέση σχολείου-πόλης, η πλέξη των εκπαιδευτικών χώρων με τμήματα του ευρύτερου αστικού τοπίου με στόχο την τομή εκπαίδευσης και πραγματικής καθημερινής ζωής μέσα στην πόλη, το 'άνοιγμα' της εκπαίδευσης στην πολύπλοκη καθημερινότητα του ευρύτερου κατοικημένου χώρου.

3. Η πόλη ως περιβάλλον μάθησης και αγωγής

Οι εργασίες σε αυτήν την ενότητα πραγματεύονται τη σύνδεση εμπειριών μάθησης και αγωγής με περιοχές, μεμονωμένα τμήματα και δίκτυα του αστικού χώρου, από το περιβάλλον της γειτονιάς έως τις παιδικές χαρές και άλλους χώρους για εξωσχολική δραστηριότητα του παιδιού. Μέσα από διαφορετικές προσεγγίσεις και εννοιολογικά εργαλεία διερευνάται ο ρόλος της πόλης, ως πεδίου πλούσιων υλικο-κοινωνικών και ιστορικο-πολιτισμικών ερεθισμάτων, στις διαδικασίες μάθησης και αγωγής του παιδιού.

4. Εισαγωγή καινοτομιών για αναβάθμιση του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος

Οι εργασίες σε αυτήν την τελευταία ενότητα επιχειρούν προτάσεις για καινοτόμες μεθόδους στο διπλό πεδίο της αντίληψης και χρήσης των χώρων μάθησης και αγωγής του παιδιού. Ορισμένες εργασίες εστιάζουν στο ρόλο των νέων τεχνολογιών στην επίλυση χωρο-παιδαγωγικών προβλημάτων καθώς και στη διεύρυνση του υλικού πεδίου μάθησης και αγωγής με τη δημιουργία ψηφιακών διαδραστικών συστημάτων ή υβριδικών περιβαλλόντων.

Κλείνοντας το εισαγωγικό αυτό σημείωμα, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους εκείνους που συνέβαλαν με τις χορηγίες τους στην υλοποίηση αυτού του συνεδρίου. Πολλές ευχαριστίες οφείλουμε, επίσης, στη Δώρα Ιορδανίδου, γραμματέα του Τομέα Αρχιτεκτονικού και Αστικού Σχεδιασμού, στην Ευθυμία Φράγκου, οικονομική υπεύθυνη του Τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΑΠΘ η οποία επωμίσθηκε την οικονομική διαχείριση του έργου, στην Επιστημονική Επιτροπή του Συνεδρίου, στους τελειόφοιτους του Διατμηματικού Προγράμματος Σπουδών Διερμηνείας και Μετάφρασης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καθώς και στην πολυμελή ομάδα των εθελοντών.

Κυριακή Τσουκαλά

Δεκέμβριος 2017